

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ГАРАНТІЙ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЖІНОК

Олена Володимирівна ПАВЛІЧЕНКО,

*кандидат ветеринарних наук,
доцент кафедри гігієни
тварин та ветеринарної санітарії
Харківської державної
зооветеринарної академії*

В. Ф. Погорілко виділяє дві категорії гарантій: загальні та спеціальні. Загальні гарантії, на думку вченого, охоплюють сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, спрямованих на практичне здійснення прав і свобод громадян, усунення можливих причин перешкод щодо їх неповного або неналежного здійснення, на захист прав від порушень. Загальні гарантії прав і свобод поділяються на економічні, політичні та організаційні. Спеціальні (юридичні) гарантії – правові засоби і способи, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права й свободи, усуваються їх порушення, поновлюються порушені права людини і громадянина [1, с. 56]. Фактично, диференціація гарантій вченим проведена на умови, які створюються з метою забезпечення належного рівня реалізації прав суб'єктами правовідносин, та на конкретні засоби, завдяки яким відповідні умови забезпечуються. Відзначимо, що даний поділ цілком корелюється із самим визначенням гарантій в частині їх змісту, який складається із умов та засобів, які забезпечують реалізацію прав.

Аналогічної класифікації притримується і професор О. Ф. Фрицький, який також розглядає загальні та спеціальні (юридичні) гарантії реалізації прав і свобод людини і громадянина. При цьому, до загальних вчений відносить економічні, політичні та організаційні [2, с. 194]. Можемо зробити висновок про загальнозживаність відповідної наукової позиції щодо диференціації гарантій, що, вочевидь, вказує на доцільність такого поділу. Цікавим з наукової точки зору в даному контексті можемо виокремити політичні гарантії, які вченим віднесено до групи загальних. З однієї сторони, питання політики не є тісно пов'язаним із соціальним захистом людей, однак дану гарантію, очевидно, слід розглядати через призму обрання політичною елітою курсу розвитку країни, який може змінювати роль держави в соціальному захисті, що, в свою чергу, має значний вплив на рівень даного правового інституту шляхом розподілу відповідальності між державою та окремою особою за нівелювання соціальних ризиків.

С. М. Приходько, досліджуючи види гарантій насамперед зауважує, що значення юридичних гарантій за трудовим правом полягає в тому, що вони спрямовані на забезпечення неухильного виконання учасниками трудових правовідносин правових норм, дотримання ними правопорядку та принципу законності. Гарантії охоплюють широкий комплекс відносин, пов'язаних з виникненням, зміною та припиненням трудових

правовідносин. Враховуючи даний аналіз, вчений прийшов до висновку, що до складу юридичних гарантій належать нормативно-правові та організаційно-правові гарантії [3, с.20]. Відзначимо, що відповідний поділ, на нашу думку, не є цілком релевантним, оскільки організаційно-правові гарантії повинні бути передбачені нормативно-правовими актами, що вказує на поглинання відповідної групи нормативно-правовими. Окрім того, подібний поділ може викликати значні наукові дискусії щодо правильної кваліфікації гарантії з метою віднесення її до однієї з наведених груп, що, вочевидь потребує визначення додаткових критеріїв поділу в цілях належної диференціації наявного обсягу гарантій між заданими групами.

В. М. Толкунова як додаткові пільги в галузі працевлаштування жінок, поряд із загальними юридичними гарантіями, передбаченими для всіх працівників, виділяє спеціальні юридичні гарантії, передбачені тільки для жінок. До них належать: заборона відмови в прийнятті на роботу за мотивами статі; заборона використання праці жінок на важких та шкідливих виробництвах; застосування юридичної відповідальності за порушення рівноправ'я жінок; врахування сімейного стану та наявності дітей у жінки молодого фахівця під час направлення на роботу та ін. На думку автора, наведені гарантії запроваджені з метою захисту права жінки на здійснення трудової функції за отриманим фахом та кваліфікацією, що охороняє жінок від протиправних відмов при прийомі на роботу [4, с. 58-59]. Вчена не здійснювала загального розподілу гарантій на певні групи, а лише виокремила окремі специфічні їх види, які притаманні лише соціальному захисту жінок, що є особливо актуальним в межах нашого дослідження. Важливим для визначення подібних гарантій, направлених на соціальних захист саме жінок, є встановлення виключності кола суб'єктів, які можуть скористатись відповідними гарантіями, а також підстав, у зв'язку з якими пов'язується виникнення можливості їх застосування. Якщо з категорією належних суб'єктів особливих питань не виникає, то основною підставою, на нашу думку, є фізіологічні особливості жінок, які є важливими для суспільства, тому потребують захисту зі сторони держави.

М. М. Руженський серед гарантій соціального захисту виділяє основні, до яких відносить мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат, а також гарантії для окремих категорій населення щодо: рівня життя населення, що постраждало внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС; рівнів оплати праці працівників різної кваліфікації в установах та організаціях, які фінансуються з бюджетів усіх рівнів; стипендій учням професійно-технічних та студентам вищих державних навчальних закладів; індексації доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності їх грошових доходів в умовах зростання цін; надання гарантованих обсягів соціально-культурного, житлово-комунального, транспортного, побутового обслуговування та обслуговування у сфері освіти, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, торгівлі та громадського харчування; забезпечення пільгових умов

задоволення потреб у товарах та послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки [5, с.139]. Фактично, вченим диференційовано гарантії в залежності від можливості їх застосування до різних категорій осіб. Розглядаючи жінок, як окрему соціальну групу, належність до якої відображено фізіологічними особливостями, відзначимо, що гарантії щодо їх соціального захисту в наведеній класифікації були б віднесені до другої групи, а саме до гарантій для окремих категорій населення. При цьому, загальні гарантії цілком можуть бути застосовані і жінками, що вказує на правильність вибору автором критерію для подібного поділу гарантій.

В той же час, вищенаведена класифікація не є єдиною яку в своїх дослідженнях використовує М. М. Руженський. Вчений також поділяє гарантії соціального захисту за критерієм їх форми на ті, що надаються у грошовій формі (мінімальна зарплата, мінімальна пенсія, стипендії і допомоги), у формі дотацій (спрямовуються на зниження цін і тарифів на товари й послуги масового попиту), та у формі безоплатних послуг. В свою чергу, безоплатні послуги можуть бути класифіковані та ті, що надаються із суспільних фондів споживання (поширені на всі верстви населення) та пільги. При цьому і пільги мають власну класифікацію на компенсації (життєво необхідні пільги для окремих категорій населення) та привілеї («переваги» та «винятки із загальних правил» соціального забезпечення населення) [5, с. 141]. Відзначимо, що дана диференціація є досить важливою зокрема з практичної точки зору, оскільки дозволяє встановити належне правове регулювання для особливих видів соціального захисту, які безпосередньо надаються особам. В той же час, вона охоплює лише частину соціального захисту – соціальне забезпечення, залишаючи поза увагою інші складові частини даного правового інституту.

Щодо необхідності відповідного охоплення наполягають деякі учені, вказуючи, що соціальний захист, на відміну від соціального забезпечення, передбачає гарантії щодо охорони праці, здоров'я, навколишнього природного середовища, оплати праці та інші заходи, необхідні для нормальної життєдіяльності людини й функціонування держави [6, с. 42]. Здійснюючи диференціацію соціального захисту та соціального забезпечення, автору вдалось виділити види гарантій в залежності від сфери їх функціонування в межах інституту соціального захисту. Важливим є те, що перелік видів гарантій не є вичерпним, що є доцільним з огляду на досить значну багатовекторність даного інституту та можливість поширення його правового регулювання на різні сфери суспільних правовідносин.

В. В. Лаврухін диференціює гарантії соціального захисту в залежності від сформованих у науковому дослідженні рівнів. Так, вчений відзначає, що в структурі соціального захисту виділяють чотири рівні: перший: гарантії базові, що забезпечують індивіда у випадку хвороби, старіння (це обмежений захист); другий: гарантії додаткові (або факультативні за бажанням) або обов'язкові, що поліпшують здоров'я або утримання – залежать від соціально-економічної політики країни, що їх надає; третій: прості доповнення (передбачені оподаткуванням), що надають можливість збільшити гарантії проти ризиків (госпіталізація, старіння); четвертий:

захист, що забезпечується персонально за рахунок доходу [7, с. 56]. Дана класифікація є досить цікавою з наукової точки зору, оскільки поєднує в собі, з однієї сторони критерій форми вираження соціального захисту, а саме виду соціального забезпечення, що надається особі. З іншої сторони вказує на базовість відповідної допомоги, тобто на необхідність її отримання особою з метою забезпечення життєдіяльності, при цьому кожен наступний рівень додає якісних змін у відповідний рівень задоволення потреб особи. Водночас, із зростанням рівня, на нашу думку, зростає питання необхідності власних самостійних дій особи в цілях забезпечення можливості реалізації своїх соціальних прав. Так, наприклад, питання, пов'язані із оподаткуванням, не дають особі прямого впливу на рівень соціального захисту, оскільки вони лише зменшують можливий рівень податкового тягаря, що, в цілях впливу на рівень соціального захисту потребують від особи активних дій щодо збільшення її доходу.

Враховуючи досліджуване нами питання гарантій соціального захисту жінок, а також вищенаведені позиції щодо класифікацій гарантій більш узагальнених категорій, вважаємо за доцільне доповнити перелік можливих класифікацій, та диференціювати гарантії соціального захисту жінок в за критерієм їх виключності на:

1. Універсальні гарантії (способи та умови реалізації жінками прав, які можуть бути віднесені не лише до інституту соціального захисту, так і до інших правових інститутів).

2. Спеціальні гарантії (способи та умови реалізації жінками прав в межах соціального захисту, які можуть бути поширені і на інших суб'єктів відповідних правовідносин).

3. Специфічні (способи та умови реалізації прав в межах інституту соціального захисту виключно жінками).

Список використаних джерел:

1. Погорілко В. Ф. Права та свободи людини і громадянина в Україні. / В. Ф. Погорілко, В. В. Головченко, М. І. Сірий. Київ : Ін Юре, 1997. 252 с
2. Фрицький О. Ф. Конституційне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 536 с.
3. Приходько С. Здійснення громадянами права на соціальний захист та гарантії його забезпечення. *Право України*, 2000. № 2
4. Толкунова В. Н. Право женщин на труд в СССР. В.Н. Толкунова. М.: Юрид. лит., 1980. 208 с.
5. Руженський М. М. Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України : монографія. К. : ІПК ДСЗУ, 2013. 318 с.
6. Москаленко В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. *Наукові записки*. 2003. Том 21. С. 41-44.
7. Лаврухін В. В. Реформування чинної моделі соціального захисту в системі пріоритетів державної соціальної політики в Україні : дис. канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02.. К. : НАДУ, 2015. 262 с.